

Z b i g n i e w M a r e k S J

ORCID: 0000-0002-4580-1819

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

A n n a W a l u l i k C S F N

ORCID: 0000-0002-5607-6974

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

A n e t a M o n i k a K a m i ń s k a

OCID: 0000-0002-4612-6464

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Wprowadzenie

W tytule swojej publikacji wydanej w 2014 roku Profesor Zbigniew Marek SJ postawił wszystkim czytelnikom, a zwłaszcza pedagogom, pytanie: „Religia – pomoc, czy zagrożenie dla edukacji?” Autor nie zamierzał w niej udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, lecz dostarczyć zarówno teoretykom, jak i praktykom, swego rodzaju impulsu do refleksji nad zasadniczymi, ostatecznymi kwestiami, wobec których staje każdy człowiek, choć w różnym stopniu je sobie uświadamia.

Mimo że od tamtej pory minęło prawie 10 lat, pytanie to nie straciło swojej aktualności, a wręcz przeciwnie, z uwagi na rosnące w pedagogice zainteresowanie duchowością – zarówno w wymiarze naturalnym, jak i religijnym, tylko zyskało. Podobnie jak we wspomnianej publikacji, autorzy tekstów zamieszczonych w niniejszym zeszycie naszego czasopisma nie roszczą sobie prawa ani nie czują się zobowiązani do udzielania jedynej słusznej odpowiedzi na pytanie o miejsce religii w edukacji.

Zaproszeni zarówno praktyką edukacyjną, dyskursem akademickim, jak i medialnym, przekazujemy do Państwa lektury opracowanie zawierające dziewięć artykułów, których przedmiotem jest

namysł nad religijnością i duchowością człowieka w ujęciu jednostkowym i społecznym w kontekście pedagogicznym. Autorom wszystkich tekstów przyświeca głęboko humanistyczna i personalistyczna wizja człowieka. Ujmują go jako kogoś, kto jest skłonny i zdolny do zgłębiania własnej duchowej natury. Lektura ich tekstów pozwala stwierdzić, że leży im na sercu dobro wychowanków i ich harmonijny rozwój. Autorzy odnoszą się do różnych koncepcji pedagogicznych, funkcjonowania specyficznych grup osób oraz istotnego poznawczo i wychowawczo wkładu poszczególnych myślicieli.

Na pojęcie religii składa się wiele desygnatów, a chrześcijaństwo jest jednym z nich. W tekstach umieszczonych w niniejszym zeszycie to właśnie chrześcijaństwo w dużej mierze stało się perspektywą badawczą, dlatego pierwszy tekst (Eugeniusz Sakowicz) otwiera refleksja nad chrześcijaństwem jako religią. Ukazano w nim rozumienie religii w ogóle i chrześcijaństwa w szczególności. Wskazano na właściwe zrozumienie istoty religii, w tym chrześcijaństwa, które skoncentrowane jest na Bogu w Trójcy Jedynym i Jezusie Chrystusie oraz człowieku. Pozwala to m.in. demaskować manipulacje religią w życiu społecznym i politycznym. Poznanie chrześcijaństwa jako religii może stanowić przygotowanie do dialogu interkulturowego, międzyreligijnego oraz ekumenicznego. Odwołanie się do chrześcijaństwa zwraca uwagę na to, że również edukacja rozumiana jest holistycznie – jako kształcenie, wychowanie, nauczanie i uczenie się. Taki punkt widzenia związków pomiędzy edukacją i religią ukazują kolejne artykuły, także wtedy, gdy wprost do chrześcijaństwa nie nawiązują.

W ramach refleksji nad religijnością i duchowością w edukacji zauważono, że poznanie treści Ewangelii i zasad jej interpretacji pozwala na korzystanie z efektów synergicznych w procesie wychowania (Anna Walulik). Synergia jest tu rozumiana jako współdziałanie, którego efektem jest nie tylko wzmacnianie pożądaných wartości lub osłabianie niepożądanych zjawisk, lecz pojawianie się nowej jakości.

W kolejnym artykule (Zbigniew Marek) ukazano możliwość pedagogicznego wspomaganie rozwoju poprzez towarzyszenie w perspektywie ignacjańskiej, zwane też pedagogiką jezuicką, której specyfika opiera się na teocentrycznej i chrystocentrycznej wizji człowieka i jego egzystencji w świecie. Refleksji poddana została duchowość wyrastająca z ćwiczeń duchowych św. Ignacego Loyoli,

a także wykorzystanie tej pedagogiki w codziennych oddziaływaniach wychowawczych.

W następnym tekście (Aneta M. Kamińska) przedstawiono specyficzną grupę osób zdolnych i pokazano, że dla tej grupy religia jest istotnym czynnikiem w ich życiu. Okazało się, że jest ona nieodzownym elementem na drodze do dojrzałości osobowej i wszechstronnego rozwoju wielu osób zdolnych. Wiara w Boga pozwala im odkrywać sens życia, pomaga określać własne cele i pomyślnie je realizować. Wiara umacnia ich w poczuciu bezpieczeństwa i doświadczeniu indywidualnego spełnienia oraz chroni od powielania destrukcyjnych zachowań.

W kolejnym tekście zobrazowano system wartości młodych Niemców (Aleksandra Sander) oraz pozycję, jaką zajmuje w nim religijność i nauczanie religii w szkołach państwowych. Pokazane zostały również formalne i praktyczne rozwiązania dotyczące nauczania religii i etyki w poszczególnych krajach związkowych Niemieckiej Republiki Federalnej.

Na szczególną uwagę zasługują artykuły, w których autorzy przedstawiają wagę religijnej i duchowej refleksji myślicieli z różnych okresów historii. W ich twórczości, działalności, a przede wszystkim w ich życiu, ukazano wartość religii oraz to, co wnosi ona w procesy edukacji. Poszczególni autorzy poszukują znaczenia ról osobowych w wychowaniu do wartości, pokazują znaczenie świadectwa w refleksji pedagogicznej.

W tej części ukazano postać Jadwigi Zamojskiej, którą Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wskazał wśród patronów roku 2023 i której setna rocznica śmierci przypada w listopadzie bieżącego roku. Została ona w ten sposób uhonorowana i poniekąd ocalona od zapomnienia. Jadwidze Zamojskiej bardzo zależało na właściwym wychowaniu młodego pokolenia, dla którego sporządziła własny program wychowawczy. Chciała kształcić dzieci i młodzież w duchu katolickim. W tym kontekście autorka artykułu (Iwona Jazukiewicz) podejmuje refleksję nad wartością integralnego rozwoju człowieka.

W następnym artykule (Bożena Sieradzka-Baziur) przedstawiona została struktura i semantyka tekstu religijnego *Sam na sam z Bogiem. Modlitwy tych, którzy się nie modlą*, którego autorem jest Janusz Korczak. Tekst ten uwidacznia zainteresowania Korczaka duchowością, a wiele modlitw w nim zawartych autor uznał za wypowiedzi

przodków, podyktowane mu przez jego rodziców, w czym wyraża się jego przekonanie o przemożnym znaczeniu dziedzictwa przeszłości dla rozwoju duchowego człowieka.

W kolejnym tekście (Dorota A. Kowalewska) poddano analizie wybrane teksty św. Augustyna oraz inne źródła interpretujące jego naukę w różnych kontekstach. Na podstawie tekstów źródłowych rozróżniono takie pojęcia, jak wiedza i mądrość, człowiek wewnętrzny i zewnętrzny, rozum i serce. Wskazano również na niewystarczalność słów w procesie przekazywania przez pedagoga wartości. Przeprowadzona analiza pozwoliła na określenie celu nauczania, którym według św. Augustyna jest zdobycie mądrości poprzez miłość. W części końcowej tekstu przedstawiono koncepcję „nauczyciela wewnętrznego”, wspomagającego interioryzację wiedzy o rzeczach niezmysłowych.

W ostatnim artykule (Weronika Juroszek) postać błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki stała się impulsem do poszukiwania, jak dzisiaj wychowywać młodzież do chrześcijańskiej dojrzałości. W rozważaniach odwołano się do koncepcji chrześcijańskiej dojrzałości autorstwa Mariana Nowaka.

Poszczególne teksty ukazują wiele odcieni rozumienia zagadnień lokujących się na styku religii i edukacji. Wskazują tym samym na złożoność podjętej tematyki oraz jej głębię i znaczenie dla współczesnej refleksji pedagogicznej. Sięgnięcie do potencjału, jaki tkwi w religii, ukazuje zasadność jej obecności w procesach wychowawczych. Przemyślenia autorów mogą stanowić inspirację do poszukiwania odpowiedzi na pytanie o miejsce religii w wychowaniu i jej rolę w rozwiązywaniu aktualnych problemów osobistych i społecznych.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr hab. Anna Walulik CSFN, prof. UIK
Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Instytut Nauk o Wychowaniu
e-mail: anna.walulik@ignatianum.edu.pl